

Нова ядерна ера

Світ із тривогою стежить за ядерною програмою Ірану. Але озброєння наявних ядерних держав становить набагато більшу загрозу.

Якщо ви згадаєте термін «розповсюдження» в контексті безпеки, більшість вирішить, що ви говорите про поширення ядерної зброї. І з вагомої причини. Цією зброєю володіють уже дев'ять країн (Китай, Франція, Індія, Ізраїль, Північна Корея, Пакистан, Росія, США і Велика Британія). Але у багатьох інших країн є можливості і, ймовірно, мотиви обзавестися такою зброєю. Крім того, є небезпека, що її зуміють отримати терористичні угруповання, які зможуть завдати жахливих збитків.

Таку форму поширення часто називають «горизонтальною». І тут основна увага сьогодні, як і раніше, зосереджена на Ірані, який різко скоротив час, необхідний для створення одного або декількох ядерних пристроїв. Іран може застосувати цю ядерну зброю – або навіть не застосовувати, але вирішити, що з нею можна спокійно примушувати або атакувати Ізраїль чи сусідні арабські країни (безпосередньо або через проксі-структури) звичайними, неядерними видами озброєнь.

Поява ядерної зброї в Ірану, найімовірніше, спровокує регіональну гонку озброєнь. Низка країн регіону, включно з Саудівською Аравією, Єгиптом, ОАЕ і Туреччиною, цілком можуть створити або придбати ядерну зброю. Такий розвиток подій ще більше дестабілізує найпроблемніший і найволатильніший регіон світу.

Хоча все це вкрай важливо, є інший вид розповсюдження, який сьогодні заслуговує на підвищену увагу: вертикальне розповсюдження, тобто підвищення якості та/або кількості ядерної зброї у дев'яти країн, які нею вже володіють. Небезпека не тільки в тому, що ядерна зброя може бути використана у війні, а й у тому, що ймовірність війни зростає, коли уряди (наприклад, Іран в описаному вище сценарії) починають агресивно прагнути досягти своїх геополітичних цілей, тому що впевнені, що зможуть діяти безкарно.

*Найшвидше у світі
ядерні арсенали зараз
зростають у Китаю*

Найшвидше у світі ядерні арсенали зараз зростають у Китаю. Судячи з усього, Китай вирішив, що, зрівнявшись з Америкою в цій сфері, він зможе утримати її від інтервенції на боці Тайваню в разі кризи навколо цього острова. Китай зараз на шляху до того, щоб наздогнати США і Росію протягом десятиліття, і він не виявляє жодного інтересу ні до участі в переговорах про контроль над озброєннями, які б сповільнили їх нарощування, ні до введення кількісних обмежень свого потенціалу.

Далі йде Північна Корея. Ні економічні санкції, ні дипломатія не змогли приборкати її ядерну програму. Вважається, що зараз у КНДР понад 50 боезарядів. Деякі з них встановлені на міжконтинентальних ракетах, чия точність підвищується. Китай і Росія допомагали КНДР, і російська допомога, напевно, розшириться, враховуючи, що Північна Корея забезпечує Росію зброєю для застосування в Україні.

*Ні економічні санкції, ні
дипломатія не змогли
приборкати ядерну
програму Північної Кореї*

Питання знову ж таки не тільки в тому, як КНДР може використовувати ядерний арсенал. Не буде натяжкою сценарій, у якому Північна Корея нападає на Південну Корею чи навіть на Японію звичайними силами, і при цьому погрожує ядерним ударом Америці, щоб та не втручалася. Саме така ймовірність посилює суспільний тиск у Південній Кореї з вимогами ядерного озброєння. Цей приклад показує, що вертикальне поширення може спровокувати горизонтальне розповсюдження, особливо якщо країни, які зараз перебувають під захистом США, засумніваються в готовності Америки ризикувати собою заради їхньої оборони.

Росія стала ще однією причиною для тривоги. Росії та США належать два найбільші ядерні арсенали у світі. Обидва арсенали обмежуються угодами про контроль над озброєннями (договір СНО-III), які встановлюють максимальну кількість розгорнутих ядерних

боезарядів у кожної сторони – 1550 одиниць. (Утім, на складах можуть зберігатися додаткові боезаряди.)

Цей договір також обмежує кількість розгорнутих носіїв ядерних боезарядів (бомбардувальники, ракети, підводні човни). І він передбачає різні механізми, що допомагають верифікації, для того щоб уряди обох країн були впевнені в дотриманні умов договору кожною стороною.

Термін дії договору СНО-III (ратифікованого 2011 року, який відтоді кілька разів продовжували) закінчується в лютому 2026 року. Росія цілком може відмовитися від нового продовження договору, оскільки, судячи з результатів дій її армії в Україні, вона стала як ніколи залежна від своїх ядерних арсеналів. Або ж вона може спробувати бартер: готовність дотримуватися цього договору в обмін на поступки Америки в питанні України.

Утім, Вашингтон турбує не тільки те, що може зробити Росія, а й той факт, що тепер у США три супротивники з ядерною зброєю, які можуть координувати свої дії, формуючи єдиний ядерний фронт у момент кризи. Усе це спонукає США до перегляду своєї ядерної політики.

США витратять мільярди доларів на бомбардувальники, ракети та підводні човни нового покоління

Повідомляється, що в березні уряд США завершив періодичну ревізію ядерних сил. Мільярди доларів буде витрачено на бомбардувальники, ракети і підводні човни нового покоління. Це як мінімум, а в гіршому випадку ми можемо вступити в епоху неструктурованого ядерного суперництва.

Усе разом це створює небезпечний момент. Табу, що оточують ядерну зброю, з часом ослабли; мало хто пам'ятає наживо часи, коли США двічі застосували ядерну зброю проти Японії, щоб наблизити кінець Другої світової війни. Ба більше, російське керівництво активно натякає на свою готовність застосувати ядерну зброю в контексті війни в Україні.

Під час холодної війни ядерна зброя відігравала стабілізуючу роль. Не виключено, що її існування допомагало залишатися їй холодною. Але тоді рішення ухвалювали лише двоє, і кожна сторона мала арсенал, здатний пережити перший удар супротивника і завдати удару у відповідь. Це зміцнювало політику стримування. Крім того, обидві сторони діяли здебільшого з обережністю, щоб їхнє

суперництво не переросло в прямий конфлікт, спровокувавши катастрофічний обмін ядерними ударами.

Через 35 років після закінчення холодної війни виникає новий світ – з перегонами ядерних озброєнь, з потенційними новими членами у дедалі менш ексклюзивному ядерному клубі та з довгим списком глибоких розбіжностей з приводу політичного устрою на Близькому Сході, в Європі та Азії. Для подібних ситуацій не буває рішень; у кращому разі вони піддаються ефективному управлінню. Можна лише сподіватися, що лідери цієї епохи будуть на висоті.

(c) Project Syndicate 2024

Річард Н. Гаасс

Річард Н. Гаасс (Richard N. Haass) – президент Ради з міжнародних відносин (США), до цього працював директором з планування політики Держдепартаменту США (у 2001-2003 роках) і був спеціальним посланником президента Джорджа Буша в Північній Ірландії та координатором політики майбутнього Афганістану.